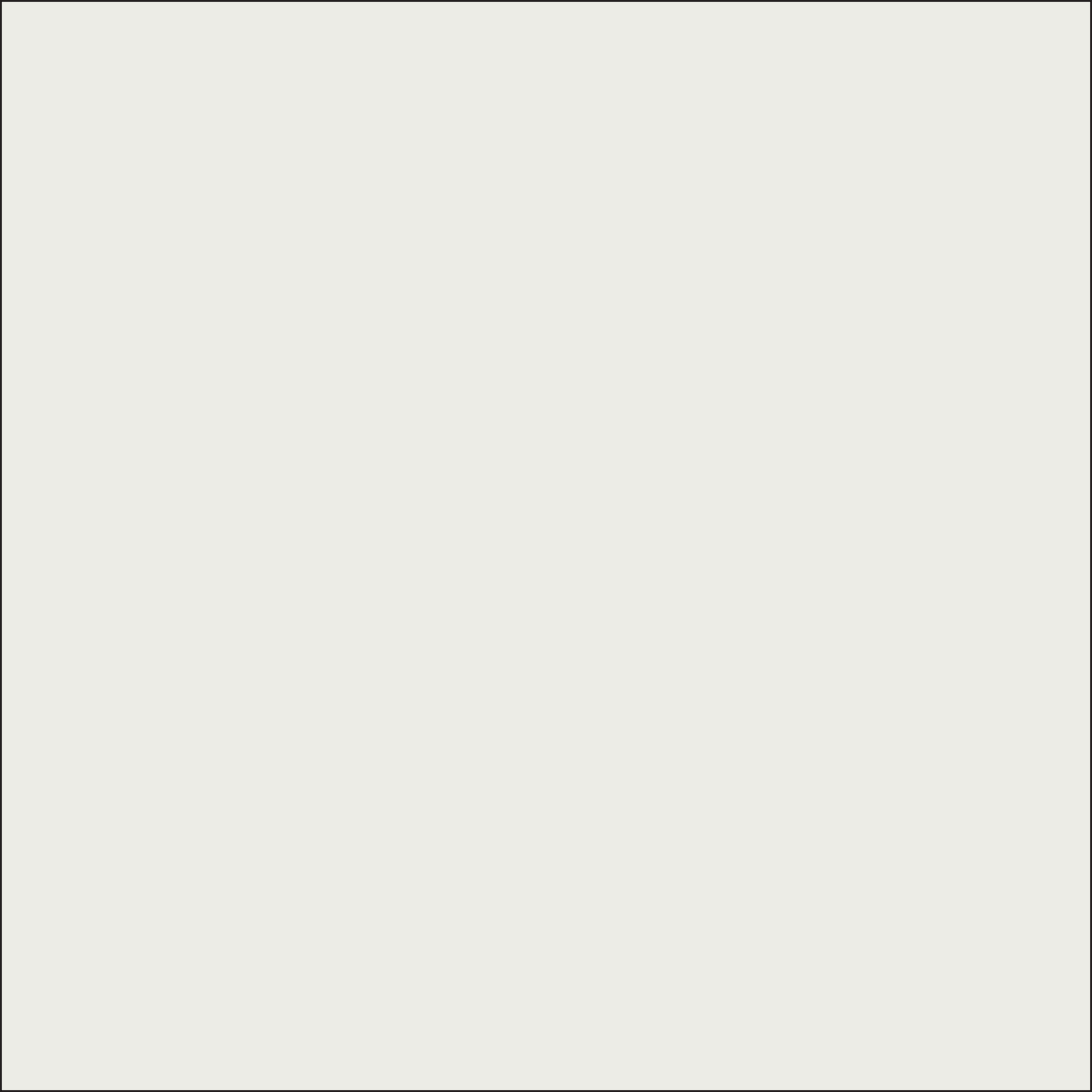

STUDIJA SLUČAJA:
POZICIJA ROMA
U ZEMLJAMA
EVROPSKE UNIJE
ROMI
U ITALIJI

**STUDIJA SLUČAJA:
POZICIJA ROMA U ZEMLJAMA EVROPSKE UNIJE**

Romi u Italiji

AUTORKA: TIJANA LEKIĆ

 CIN Centar za
istraživačko
novinarstvo
Crne Gore

RE zajednica:
zdravstvo, obrazovanje,
zapošljavanje i socijalna prava

CENTER FOR ROMA INITIATIVES
RIIIC

Ova studija slučaja je dio projekta „RE zajednica:
zdravstvo, obrazovanje, zapošljavanje i socijalna prava”
koji finansira Evropska unija, a kofinansira Ministarstvo javne uprave,
digitalnog društva i medija. Iznijeta mišljenja se ni na koji način ne mogu
smatrati zvaničnim stavom Evropske unije ili Ministarstva.

Ministarstvo javne
uprave, digitalnog
društva i medija

**STUDIJA SLUČAJA:
POZICIJA ROMA
U ZEMLJAMA
EVROPSKE UNIJE**

Romi u Italiji

**Integracija spora,
pravni okvir bi
trebalo unaprijediti**

Međunarodni pravni akti

Generalna skupština Ujedinjenih nacija usvojila je 1992. godine: „Deklaraciju o pravima pripadnika nacionalnih ili etničkih, vjerskih ili jezičkih manjina“. Iste godine je u Strazburu potpisana: „Evropska povelja o regionalnim ili manjinskim jezicima“, koja je stupila na snagu 1998. godine. Cilj Povelje je promovisanje i zaštita jezičke raznolikosti.

Savjet Evrope je 1995. godine usvojio: „Okvirnu konvenciju za zaštitu nacionalnih manjina“. Ovo je prvi pravno obavezujući multilateralni instrument Evropske unije (EU), namijenjen zaštiti manjina na teritorijama zemalja potpisnica Konvencije. Cilj dokumenta je zaštita jezičkih specifičnosti i različitosti etničkih grupa.

O konceptu manjine se široko raspravlja. Prema Antoniju Smitu, grupa se može definisati kao etnička manjina ako dijeli isti jezik, homogenu kulturu i zajedničku viziju prilikom tumačenja sopstvene istorije.

Romi govore nekoliko jezika. Različiti dijalekti romskog jezika su kroz istoriju bili pod uticajima migracija i zemalja prebivališta. Pored toga što govore različitim dijalektima, pripadaju i različitim religijama.

Tokom vjekova različite grupe su se identifikovale i na osnovu obavljanja određenih zadataka, migrantskih pravaca ili na osnovu vjere. Shodno tome, percepcija istorije i grupnog identiteta razlikuju se od jedne zajednice do druge. Romi su, dakle, kulturno raznolike zajednice koje ne posjeduju jedinstvenu teritoriju.

Procjene koliko ima Roma u svijetu se razlikuju. Prema dostupnim podacima u Evropi ih je više miliona. Danska, Kipar, Lihtenštajn, Luksemburg, Španija, Moldavija, Sjeverna Makedonija, Francuska, Italija i Portugal ne priznaju romske zajednice kao specifičnu etničku manjinu.

Italija i evropske kritike

Ustav Italije priznaje jednakost. U članu šest, ističe se značaj manjinskih jezika i garantuje njihova zaštita, kojom se temeljno bavi zakon broj 482 iz 1999. godine. Italija priznaje dvanaest manjinskih jezika, ali među njima nije i romski, iako u Italiji živi oko 150 hiljada Roma.

Tokom rasprave, kao razlog za neuključivanje romskog jezika navodilo se odsustvo referentne teritorije sa koje Romi dolaze.

Istorijat Roma u Italiji

Kako bi se podstakao korektniji proces integracije romske populacije Evropska unija je kreirala različite alate za usmjeravanje nacionalnih zakonodavstava i praksi. Jedan od ključnih dokumenata EU je Strategija integracije Roma za period od 2012. do 2020. godine. Strategija je kasnije produžena na period od 2021. do 2030. Italija je prihvatila obje strategije. Strategija se zasniva na četiri stuba: stanovanje, obrazovanje, zdravlje i zapošljavanje.

Uprkos naporima različitih subjekata na lokalnom, nacionalnom, bilateralnom i multilateralnom nivou, nedostatak eksplicitnog pravnog priznanja Roma kao manjine smanjuje šanse za uspjeh. U okviru izvještaja o monitoringu evropskih tijela koja se odnose na primjenu Strategije za period od 2012. do 2020, postupanje Italije je oštro kritikovano.

Savet Evrope je 2015. godine objavio: „Mišljenje o Italiji“ u kome se vlasti u Rimu kritikuju, jer nijesu priznavali Rome kao manjinsku grupu, uprkos naporima pojedinih poslanika u parlamentu.

U Mišljenju Savjeta Evrope se ističe potreba prelaske pripadnika romske populacije iz kampova u socijalne stanove, pristup internetu, radio-televizijskom programu, prevodenju dokumenata na romski jezik i tako dalje. Traži se i da vlasti obezbijede nastavnike koji će ovoj populaciji predavati manjinske jezike. Italija se poziva i da poboljša statističke podatke o ovim zajednicama, kao i da se razvije sistem indikatora za praćenje politike inkluzije, s posebnim osvrtom na zdravlje, stanovanje, obrazovanje i rad.

Monitoring Evropskog Savjeta pokazuje da Italija nije prevela Mišljenje Savjeta Evrope na jezike manjina i nije na adekvatan način uključila zainteresovane strane u sprovođenje Strategije integracije Roma. Ističe se i da je u Italiji došlo i do porasta netrpeljivosti prema Romima.

U Italiji ne postoje jednoznačna i homogena rešenja, već su odgovori fragmentirani, od slučaja do slučaja, umjesto da se strateški priđe ovom problemu.

Romi i Sinti nastanjuju današnju teritoriju Italije od 15. vijeka, kada bježe od ropstva i lošeg položaja u drugim evropskim teritorijama. Uglavnom su se bavili tradicionalnim zanatima. Bili su dobri kovači, ali i zabavljači u cirkusima.

Do naglog porasta romske populacije dolazi tek 60-ih godina prošlog vijeka, kada u Italiju pristiže broj Roma iz bivše Jugoslavije. Drugi veliki talas dešava se 1990-ih, nakon sukoba u Jugoslaviji i sloma komunističkih režima u Istočnoj Evropi. Do trećeg talasa dolazi početkom ovog vijeka - ulaskom Bugarske, Mađarske, Rumunije i drugih istočnoevropskih zemalja u Evropsku uniju.

Važno je istaći da većina Roma ima stalno mjesta boravka. Svega njih tri odsto u Italiji žive kao nomadi.

Integracija Roma u Italiju snažnije je krenula tek prihvatanjem Strategije o inkluziji Roma za period od 2012. do 2020, na kojoj je insistirala Evropska unija. Samo nekoliko godina prije toga, 2008, italijanske vlasti su nakon incidenta u kojem je u blizini jednog romskog kampa silovana i ubijena jedna Italijanka uvele tzv. vanrednu nomadsku uredbu, kojom su data dodatna ovlaštenja policiji da uređuju stanje u romskim kampovima. Romski kampovi tretirani su kao prijetnja javnoj bezbjednosti. Ova mjera je stavljena van snage sudskom presudom iz 2011. godine, kada je ta uredba proglašena nelegitimnom.

Strategija integracije Roma je veliki korak, ali nije dovoljan. Jedan od velikih problema je nedostatak statističkih podataka o ovoj populaciji. Nema precizne evidencije, pa zbog toga strateški planovi imaju brojne poteškoće u implementaciji. Podaci kojima se raspolaže su fragmentarni, prikupljeni spontano i različitim metodologijama. Oni se više zasnivaju na direktnom iskustvu, nego na pravilnoj statističkoj obradi.

Identifikovano je šest indikatora koji su neophodni za procjenu uslova u kojima žive Romi unutar zemlje. To su: određivanje ukupnog broja ove populaci-

je, procenat završenog osnovnog obrazovanja, stopa nezaposlenosti, stopa smrtnosti novorođenčadi, broj domaćinstava u kampovima ili nedostojanstvenom stanovanju, broj prijavljenih diskriminacija kancelarijama za ravnopravnost.

U Italiji se procenjuje da postoji između 130 i 170 hiljada Roma. Od toga 70 hiljada ima državljanstvo, što je oko 0,25 odsto italijanske populacije. Mnogi nemaju regulisan status, ali ima i znatan broj onih koji dolaze iz drugih zemalja EU i ostvaruju legalno sva prava u Italiji.

Broj slučajeva diskriminacije prijavljenih nadležnoj upravi

Prema podacima Nacionalne kancelarije za borbu protiv rasizma (UNAR) u 2021. godini prijavljena su 793

slučaja diskriminacije po osnovu etničke i rasne pripadnosti, od čega se 53 odnose na Rome.

Procjenjuje se, međutim, da je mnogo veći broj incidenata u odnosu na Rome, ali oni se znatno manje od ostalih prijavljuju, zbog nedovoljne svijesti i povjerenja u institucije.

UNAR je, inače, ključna institucija za implementaciju Nacionalne strategije za inkluziju Roma, Sinta i Kaminantija. Ističe se da bi za inkluziju bilo neophodno eliminisati koncept vanrednog stanja (političkog i institucionalnog), usvojiti mjere srednjoročno, promovisati integraciju eliminacijom predrasuda koje proizilaze iz rasne diskriminacije, kreirati projektni tim koji uključuje relevantna ministarstva u oblastima obrazovanja, za-
pošljavanja, zdravstva i stanovanja.

Problem apatrida i pravni status Roma

Istraživanje iz 2020. godine pod nazivom: "Urbani duhovi" koje je sproveo "Udruženje 21. jul" bavilo se analizom pravnog statusa romskih zajednica sa prostora bivše Jugoslavije. Istraživanje je sprovedeno u pet italijanskih regiona, osam opština i 17 naselja (15 formalnih i dva ilegalna).

Intervjuisano je 2666 ljudi. Rezultati istraživanja pokazuju četiri makrogrupe:

- 11,7 odsto - 313 lica (148 odraslih i 165 maloljetnih) ima "veliki rizik od apatridije", jer nemaju ni boravišnu dozvolu ni pasoš;
- 3,4 odsto - 90 osoba (40 odraslih i 50 maloljetnih) ima boravišnu dozvolu, ali nema pasoš;
- 81,2 odsto - 2166 osoba (991 punoljetna osoba i 1175 maloljetnih) uključuje osobe sa regularnim statusom, osobe što imaju pasoš, ali nemaju boravišnu dozvolu, apatride i italijanske državljane;
- 3,7 odsto - 97 lica (38 punoljetnih i 59 maloljetnih), uključuje osobe koje čekaju „ovjeravanje apatridije“.

Zaštita Roma u italijanskom pravnom sistemu se uglavnom odnosi na individualnu dimenziju i opšta načela Ustava, kao i posebnih pravila koja uređuju pravni položaj stranih državljana. "Udruženje 21. jul" iz Torina, u saradnji sa drugim partnerima, pokrenulo je projekat pod nazivom „Out of Limbo“ radi pravne pomoći pojedincima bez sredenog statusa. Rad na ovom projektu i angažman advokata usmjerilo je sjedište policije u Torinu da ubrza proces rješavanja statusa Roma i obezbijedi im dokumenta.

Zanimanja u romskoj zajednici

Pouzdanih podataka o zanimanjima u romskoj zajednici nema, ali prema istraživanju Crvenog krsta Italije samo je 28 odsto ispitanika romske populacije navelo da ima posao.

Istraživanje EU Inclusive „Nacionalni izveštaj o zapošljavanju i socijalnoj inkluziji Roma u Italiji“ iz 2012. godine pokazuje da je stopa zaposlenosti Roma te godine iznosila svega 34,7 odsto. Od toga Romi koji žive u regularnim uslovima imaju veću stopu zaposlenosti, 46 odsto, dok oni koji su u kampovima imaju znatno manju stopu, svega 24 odsto. Prema ovom istraživanju stopa zaposlenosti Romkinja, znatno je manja, svega 20 odsto radi.

Stalno zaposleni Romi u suštini rade u nekoliko oblasti i loše plaćene poslove. Najviše njih skuplja metal, čisti, radi fizičke poslove u građevinarstvu, poljoprivredi. Nešto manje ih je u trgovini, od kojih mnogi rade po pijacama, na otvorenom. Veliki broj njih nema stalne ugovore, rade privremene ili povremene poslove, često sezonske.

Analiza tržišta rada pokazala je da je pozicija Roma vrlo teška. Oni su marginalizovani na tržištu rada, osiromašeni i sa malim izgledima za skore promjene. Rijetko imaju dobro plaćena zanimanja i stalne poslove, sa socijalnima osiguranjem i naknadama u slučaju gubitaka posla.

Pored žena, i mladi iz ove populacije su u veoma teškom položaju. Teško pronalaze posao. Oni su od rane mladosti profesionalno i socijalno isključeni. Lišeni su mogućnosti da stiču znanja i vještine, da bi bili kompetitivni na tržištu rada. Više studija pokazuje da će zbog sadašnje pozicije Roma i sljedeće generacije živjeti u začaranom krugu siromaštva i socijalne isključenosti

Obrazovanje Roma

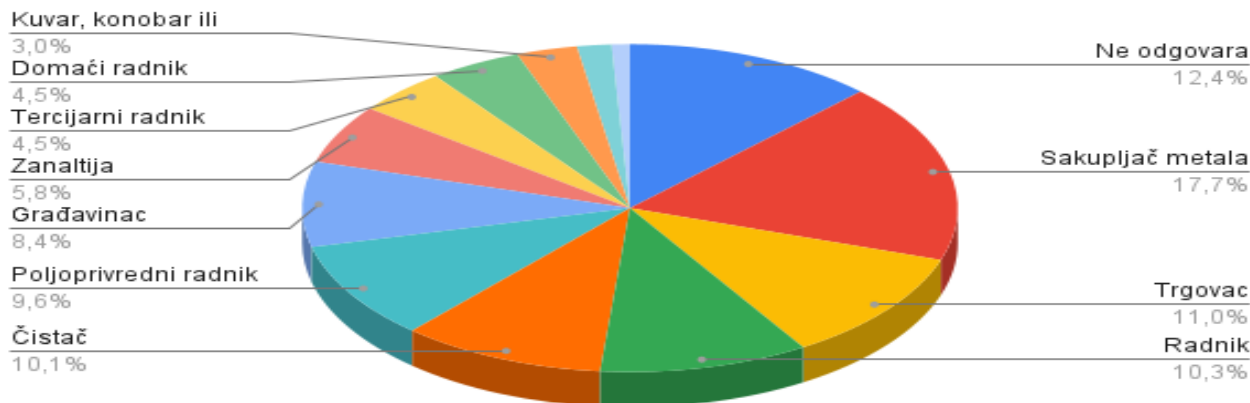
Podaci o obrazovanju nijesu sistematizovani, ali se u IV Izveštaju Savjeta Evrope procjenjuje da oko 20 hiljada Roma stranog porijekla koji žive u Italiji, mladih od 12 godina, nema nikakvo obrazovanje.

Tokom 60-ih i 70-ih godina prošlog vijeka, kada je bio prvi talas doseljavanja Roma u Italiju, u Milanu i Bolcanu, u školama osnovana su specijalna odjeljenja samo za romsku djecu koja su se zvala „Lacio Drom“. To je bila svojevrsna getoizacija djece, jer se oni u školama nijesu

	Zaposleni	Nezaposleni	Neaktivan dostupan za rad	Neaktivni	N=100%
Žene	20,3	27,8	30,8	20,8	811
Muškarci	48,3	26,8	17,2	7,7	839
Manje od 20 godina	18,6	28,1	37	16,1	255
21-30 godina	38,4	29,1	23,5	9	255
31-40 godina	39,1	29,7	21,3	9,8	421
41-50 godina	41,9	24,4	23,6	10,1	231
Više od 50 godina	27,3	19,1	12,9	40,7	194
Italijani	37,6	22,5	21,8	18,1	795
Bugari	32,7	48,1	17,3	1,9	104
Rumuni	32,5	32,5	26,2	8,8	388
Bivša Jugoslavija	31,4	26,6	26,8	15,2	350
Romi	29,8	29,4	27,6	13,2	1270
Sinti	53,9	22,6	12,2	11,3	345
Nezakonito naselje	24	29,5	33,7	12,5	383
Redovno poravnanje	33,2	29,4	22,5	14,5	663
Kuća	46,1	20,4	18,6	14,3	510

Radne aktivnosti

miješali sa djecom većinske populacije. Tako je bilo i sa ostalim pripadnicima ovog naroda, jer se smatralo da romska populacija, koja je pristizala u Italiju, treba da živi u posebnim kampovima, koji su građeni tih godina.

Istraživanje, zaključeno 2003. godine, koje je u Italiji sproveo prof. Leonardo Piasere u okviru projekta EU „Cigansko djetinjstvo u Evropi 70-ih“, potvrdilo je da u Italiji postoji izuzetna veza između načina školovanja

	Ume da čita i piše	Ne ume da čita i piše	N=100%
Muškarci	86,20%	13,80%	843
Žene	75,20%	24,80%	806
do 20 godina	91,00%	9,00%	255
21-30 godina	86,50%	13,50%	555
31-40 godina	83,20%	16,80%	417
41-50 godina	79,10%	20,90%	230
Više od 50 godina	47,90%	52,10%	192
Zapošljeni	88,60%	11,40%	569
Nezapošljeni	84,60%	15,40%	449
Italijani	81,30%	18,70%	797
Bugari	83,70%	16,30%	104
Rumuni	81,70%	18,30%	387
Bivša Jugoslavija	78,60%	21,40%	345

Roma i kasnijih neuspjeha učenika u sistemu obrazovanja. Što je dijete više integrisano, manje je stigmatizovano konceptom i getom „Rom/Cigan/Nomad“, te su mu veće šanse da napravi uspjeh u školi. Ovo istraživanje ističe da je tih godina u Italiji vladao koncept „nomadskih logora“, po kojem su Romi smješteni u kampove s idejom da se djeca, da bi izašla iz geta, prvo treba da prevaspitaju, da bi ušla u društvo. Istraživanje ukazuje na to da je ovakav pedagoški pristup pogrešan, jer je zasnovan na pogrešnoj ideji da romska populacija zbog uslova u kojima živi nije na nivou većinske populacije i da zbog toga djeca Roma ne mogu tokom obrazovanja da budu u odjeljenjima sa ostalom djecom.

Prema NVO „Opera Nomadi“ u ovom vremenu je romska populacija u Italiji vrlo mlada, više od 60 odsto

njih su maloljetni. Međutim, nema egzaktnih podataka koliki procenat djece iz ove grupacije završi osnovnu školu. Ministarstvo prosvjete je jedno vrijeme objavljivalo podatke o upisu u škole. Tako je u izvještaju iz školske 2016/2017. godine broj romske djece upisane u italijanske škole bio 12 437.

Među nepismenima mnogo je više žena

„Državni izvještaj o radu i socijalnoj inkluziji Roma u Italiji“ (projekat EU Inclusive) pokazuje da je dosta visok stepen pismenosti ispitanika, 81 odsto, dok njih 19 odsto kažu da ne znaju da pišu i da čitaju. Među nepismenima mnogo je više žena. Tako na 100 nepismenih muškaraca dolazi 179 nepismenih žena.

Među ispitanicima veoma mali broj je završio fakultet, svega pet odsto njih, dok čak 34 odsto nije završilo ni osnovnu školu. I ovdje je udio žena bez obrazovanja znatno viši od broja muškaraca – njih 40 odsto nije završilo osnovnu školu, dok je među muškarcima taj procenat 28 odsto.

Svega 29 odsto žena završi srednju školu, u poređenju sa 40 odsto muškaraca. Dokument takođe naglašava korelaciju između stope obrazovanja i tipa stambenog naselja. Djeca koja žive u neregularnim uslovima, manje pohađaju školu.

Projekti u obrazovanju

Nacionalni projekt za uključivanje i integraciju romske djece pokrenula je 2013. godine italijanska Vlada, preciznije Ministarstvo rada i socijalne politike, te Ministarstvo prosvjete u saradnji s univerzitetima. Taj je projekat dio Nacionalne strategije za uključivanje Roma, Sinta i Kaminantija za period od 2012. do 2020.

Glavni cilj bio je podsticanje što veće uključenosti romske djece u obrazovni sistem Italije. Na početku, projekat je bio aktivan u 13 gradova, obuhvatio je 23 škole, učestvovalo je 900 učenika, od kojih je njih 156 bilo iz romskih porodica. Ovi brojevi značajno su se povećali, pa je u 2020. projekat bio aktivan čak u 91 školi i obuhvatao je gotovo osam hiljada djece, od čega je 565 Roma.

Među romskom djecom većina, njih 65 odsto, bili su strani državljani, dok je tri odsto bilo bez statusa. Projekat je dobro funkcionisao i tokom COVID-19 krize, kada je čak 73 odsto djece ostalo u redovnoj komunikaciji sa školama.

U izvještaju kojim je ocjenjivala ovaj projekat, Evropska unija je istakla da su urađeni značajni koraci naprijed, ali da je ostalo još izazova. Ističe se da učenici starijih razreda često neredovno pohađaju školu. Procenat posjećenosti škola varira od grada do grada. Najniži je u Rimu, gdje svega 30 odsto učenika romske populacije redovno pohađa školu, a najveći je u Firen-

ci, gdje 70 odsto njih redovno prati školsku nastavu.

Djeca koja žive u specijalnim romskim naseljima, kampovima, uglavnom neredovno pohađaju školu, dok oni koji su integrisani i žive u mješovitim naseljima, to čine znatno više i redovnije.

Uspješnost i redovnost u školi zavise od društveno-porodičnog konteksta. Tako veliki broj mjesta u kojima Romi žive *nijesu povezani sa školama, nema prevoza i djeci je teško zbog logistike da prisustvuju nastavi. Na uspjeh djece odražava se i to što su u velikom broju slučajeva roditelji nepismeni i ne mogu da pomognu oko školskih zadataka. Sve to utiče na motivaciju i interesovanje djece za školu.*

Da bi se prevazišli ovi problemi predlaže se da se organizuju specijalne radionice, ne samo za romsku djecu, da bi se podržali i integrisali kroz zajednička iskustva. Predlažu se i vannastavne aktivnosti i pomoć romskoj djeci kod izrade domaćih zadataka, kao i obezbjeđivanje stipendija i ekonomska podrška za porodice.

Akcije neprofitnih organizacija na lokalnom i bilateralnom nivou

Nezavisno udruženje „Popica Onlus“ aktivno je od 2006. godine u Italiji i Rumuniji. Saraduje s raznim institucijama i organima, kako bi unaprijedili poziciju Roma, posebno djece.

Od 2008. godine ova neprofitna organizacija je uključena u škole petog i šestog okruga u Rimu, kao i u kampovima koji su smješteni u jedanaestom okrugu. Pružaju podršku maloljetnim Romima u školama. Oni ne pomažu samo u učenju, već pružaju podršku romskoj djeci u socijalizaciji, rekreativnim aktivnostima, sportu i tako dalje.

„Popica Onlus“ od 2009. godine radi i van škola, organizuju aktivnosti maloljetnih Roma u nekim eksperimentalnim prostorima u Rimu, kao što je Metroloplitz, multikulturni prostor smješten u velikoj zgradi u uli-

ci Via Prenestina, u kojoj su smještene mnoge grupe kojima je potrebna podrška – siromašni, izbjeglice, studenti, Romi... Tu se djeca iz romskih zajednica bave sportom, organizuju se takmičenja na gradskom nivou i uključeni su u različite multinacionalne i multikulturalne aktivnosti.

U Rumuniji ova organizacija pokušava da skloni djecu s ulice i da ih uključi u obrazovni proces. Iskustva iz Rima se nastoje koristiti i u Rumuniji, u kojoj je još veći problem integracije romske djece u društvo. Tamo često djeca školu doživljavaju kao neku vrstu prisile i robije.

Od 2001. godine Fondacija Anne Rugdu stipendira školovanje Roma i tako nastoji da smanji rano napuštanje školovanja u srednjim školama na Sardiniji.

Konkurs za 2020. godinu nudio je stipendiju od sedam hiljada eura. Stipendije se daju učenicima koje su nastavnici istakli kao uspješne u prethodnoj školskoj godini.

Zajednica Sant'Egidio, kroz projekat „Pravo na školu, pravo na budućnost“, koji je aktivan u Rimu, Napolju i Milanu, pokušava da stimuliše školovanje romske djece tako što prosječno porodicama daje po 100 eura, a za uzvrat se traži da djeca redovno pohađaju školu, da nemaju više od tri neopravdana izostanaka mjesečno, a roditelji moraju makar jednom mjesečno da idu u školu i razgovaraju s nastavnicima o rezultatima njihove djece. Takođe se od roditelja traži da vaspitavaju djecu u duhu dobrog vladanja i suživota s drugima.

Pristup socijalno-zdravstvenim uslugama

UNAR pokazuje da romske zajednice u pogledu zdravlja imaju prosječnu dužinu života znatno nižu u odnosu na većinsku populaciju. Kod Roma je znatno veća stopa smrtnosti novorođenčadi, gore je reproduktivno zdravlje, što je povezano s ranim brakovima, niska je upotreba sredstva kontracepcije, velika je učestalost abortusa, a i neredovna je kontrola tokom trudnoće.

Dokument takođe naglašava znatno manju težinu beba pri rođenju, više prijevremenih porođaja, kao i naviku pušenja tokom trudnoće u velikom broju. Primijećeno je da kod romske djece ima znatno više urođenih bolesti, da je visok stepen zdravstvenih problema povezanih sa uslovima stanovanja, te je veći procenat nezgoda u kući, uključujući trovanja i lošu ishranu.

Među odraslima, pored velikog broja oboljelih od hipertenzije, dijabetesa i gihta, česte su i zarazne bolesti koje se pripisuju uslovima života. Pate znatno više od većinskog stanovništva od tuberkuloze, šuge, virusnih i gljivičnih infekcija, kao i veneričnih bolesti, koje sada prijavljuju češće nego u prošlosti. Pušenje je široko rasprostranjeno među mladima.

Iako postoje poteškoće u praćenju epidemiološkog stanja romskih zajednica, nema sumnje da je ta grupa u velikom zdravstvenom riziku zbog uslova u kojima živi.

Stopa smrtnosti među Romima nije poznata u Italiji. Međutim, jasno je da se radi o mladoj populaciji. Procjenjuje se da je u ukupnom broju Roma čak 60 odsto maloljetnih, te da u prosjeku romske porodice imaju po petoro djece. Svega tri odsto Roma je starije od 60 godina, iz čega se može zaključiti da je stopa mortaliteta znatno veća nego kod većinskog stanovništva, jer 30 odsto Italijana ima preko 60 godina (u 2021. godini).

Svi Romi koji imaju državljanstvo imaju dostupnost zdravstvenom sistemu. Problem je, međutim, što veliki broj njih nema regulisan status. Državni propisi o imigraciji predviđaju određena prava u zdravstvenom sektoru i onima koji nemaju uredan status. Ukoliko nemaju boravišnu dozvolu garantuje im se pristup zdravstvenim uslugama u hitnim slučajevima.

Novina koju treba istaći je da mladi od 18 godina, iako nemaju regulisan status, imaju pristup zdravstvenom osiguranju, po sporazumu iz 2012. godine. Ipak, bila je

potrebna decenija da se ovo pravo počne široko sprovesti u praksi na nacionalnom nivou.

Pandemija virusa COVID-19 2019. godine navela je Italiju da sve vakcinišu, iako nemaju status. Sada se sprovode i neki projekti koji bi trebalo da edukuju pripadnike romske zajednice oko dostupnosti zdravstvenog sistema. U tome značajno pomažu medijatori iz romske populacije. Oni posreduju između zdravstvenih radnika i Roma.

Stanovanje Roma

Italija je na prvom mjestu po broju romskih kampova u Evropi. To su monoetnički kampovi, izolovani, često loše povezani, bez redovnih autobuskih i metro linija i usluga. Takvi kampovi vode novim oblicima getoizacije. Posljednji podaci Italijanskog zavoda za statistiku (ISTAT) datiraju iz 2008. godine i navode da 26 hiljada Roma živi u kampovima.

Osnova ovakvog organizovanja zasnovana je na pogrešnoj premisi da su Romi nomadi, da su u prolazu kroz Italiju. Podaci međutim govore drugačije - Romi decenijama žive u ovim kampovima, kojih je trenutno oko 120 na teritoriji cijele Italije, a u njima živi oko 13 500 pripadnika romske populacije, od ukupnog broja koji se procjenjuje od 130 do 170 hiljada. Dakle, najmanje svaki deseti pripadnik romske zajednice živi u svojevrsnom getu.

Kampovi su doživjeli ekspanziju sa talasom migracije Roma iz bivše Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ) sedamdesetih godina prošlog vijeka. Zakon koji je usvojen 1984. godine legalizovao je ova naselja, kao privremena odmarališta. Jedan od ciljeva ovog zakona i organizovanja života Roma migranata u posebnim naseljenicama bio je i navodna zaštita romske kulture. Međutim, kampovi su vodili izolaciji i getoizaciji ove grupe. Njihov broj je možda i veći, jer se procjenjuje da najmanje pet i po hiljada ljudi bez papira iz ove

zajednice živi u ilegalnim kampovima.

Ipak, većina Roma u Italiji živi u regularnim uslovi-
ma skupa sa ostalim stanovništvom i integrisani su
u društvo.

Vanredno stanje i dodatna stigmatizacija Roma

Nakon zločina nad Đovanom Ređani, koja je 2007.
godine silovana i ubijena u blizini jednog ilegalnog
romskog kampa, stigamtizovane su romske zajedni-
ce, a vlada Silvija Berluskonija proglasila je vanredno
stanje u kampovima čime su policiji proširena ovla-
šćenja i nadležnosti. Usvojene vanredne mjere naišle
su na oštre kritike evropskih institucija kao i nacional-
nog i međunarodnog civilnog sektora, zbog masov-
nog kršenja ljudskih prava i povećane diskriminacije
romskih zajednica u Italiji.

Nakon uvođenja vanrednog stanja, u Rimu je po-
krenut projekat ukidanja ilegalnih kampova, pod iz-
govorom da Rim može da prihvati samo šest hiljada
Roma po kampovima, a njih je bilo znatno više. Po tom
projektu Rome su smještali po takozvanim „selima
solidarnosti“ za koja je potrošeno više destina miliona
eura. Preko tih „sela“, umjesto integracije nastavljena
je getoizacija i stigmatizacija romskog stanovništva.

Uprkos brojnim protivljenjima vanrednom stanju
tek u novembru 2011. godine italijansko pravosuđe je
presudilo da su ove mjere bile nelegitimne.

Alternativni projekti

Kao odgovor na getoizaciju i planove Berluskonije-
ve vlade, civilni sektor, tačnije organizacija „Stalker/
Osservatorio Nomade“, odmah nakon proglašenja
vanrednog stanja, u Rimu 2008. godine pokrenula
je eksperimnetalni projekat samogradnje u okviru
kampa Kasilino 900, jednog od najvećih neformal-
nih romskih naselja u kojem je živjelo oko 800 Roma,
uključujući 250 djece, porijeklom iz Bosne, Crne Gore,

Makedonije i sa Kosova.

Projekat, u saradnji sa arhitektonskim fakultetom
Univerziteta Roma Tre, predviđao je da Romi sami
grade svoje kuće, umjesto kontejnera koje je država
davala migrantima.

U ovom projektu izgrađena je samo jedna kuća, koja
je bila primjer humanog i ekološkog stanovanja, a
predstavljena je na Bijenalu u Veneciji. Ovim se pro-
jektom htjelo saopštiti da Romi, uz pomoć stručnjaka,
mogu ako im se pruži prilika da sami grade i stvaraju
svoje uslove za život.

Oko ovog projekta udružile su se četiri različite rom-
ske zajednice s prostora bivše Jugoslavije, koje su
imale različitu religiju i iskustva, ali su pokazale da
skupa mogu da rade na zajedničkom projektu. Kuća
je imala simboličan naziv „Savorengo Ker“, što znači
– kuća svih nas.

Iako je bila znatno jeftinija od uobičajenih kontejne-
ra od 32 kvadrata, u koje su smještane romske poro-
dice, bila je znatno humanija. Napravljena od drveta,
na dva sprata, u oko 70 kvadratnih metara zadovo-
ljavala je minimalne standarde prostora po jednoj
osobi.

Iako su nakon predstavljanja na Venecijanskom bi-
jenalu mnogi evropski mediji pisali o ovom projektu
koji je dobio velike pohvale, kuća nikada nije naselje-
na. Izgorjela je u požaru, za koji se ne znaju krivci.

Ovaj kamp sastavljen od različitih romskih zajed-
nica sa prostora bivše Jugoslavije 2010. godine je
raseljen i zatvoren. A Romi, graditelji „kuće svih nas“
useljeni su u kontejnere po „selima solidarnosti“. Ci-
jela ova priča pretočena je i u dokumentarni film koji
potresno svjedoči o sudbini Roma i jednom sjajnom
projektu.

U talasu mržnje koji je zahvatio Italiju nakon slučaja Re-
đani, spaljen je u Torinu, u novembru 2009. kamp Roma
„Mapano“, u kojem su živjele zajednice koje su došle iz

Rumunije. Međunarodni Crveni krst, zajedno sa lokalnim civilnim udruženjem za zaštitu Roma, pružio je stanovnicima spaljenog kampa prvu pomoć i privremeni smještaj porodicama koje su ostale bez svega.

Kroz projekat DADO, torinska opština Settimo Torinese uključila se u cijelu operaciju. Ona je podržala napore Crvenog krsta i civilnog sektora i jednu napuštenu zgradu ustupila za potrebe Roma. Zgrada je renovirana i u nju su privremeno smještene romske porodice. Ideja projekta je bila da se izgradi dostojanstven i privremeni smještaj za Rome, dok se oni ne osnaže, zaposle i ekonomski osposobe za samostalan život. Osnovno pravilo zajednice DADO je „davanje prava i dužnosti“.

Dakle pruža se podrška, ali se traži i da se Romi odgovorno odnose: da šalju djecu u školu, da aktivno traže posao, da doprinose i sebi i zajednici, kako bi se integrisali u društvo. Projekat DADO predstavio je u Evropskom parlamentu u Strazburu italijanski poslanik Vittorio Anjoletto, kao primjer dobre prakse.

Za razliku od DADA, koji je imao podršku opštine, projekat Metropoliz je nastao tako što je organizacija „Gradski blokovi“ koja se bori za prava na kuću za sve, zauzela bivšu fabriku za preradu mesa, koja je bila napuštena. Fabrika je bila smještena na periferiji Rima. Taj je prostor prilagođen za stanovanje više ljudi, iz različitih krajeva svijeta – studenata, nezaposlenih, ljudi koji rade, starih. Tu su bile dobrodošle i romske porodice. Za razliku od projekta DADO, ovdje je bio karakterističan multetnički pristup.

U okviru Metropoliza aktivno je više udruženja volontera, koja su podsticala kreativne aktivnosti i obučavala djecu, promovišući efektivnu integraciju i slično. Ovaj multikulturni i multietnički pristup bio je izuzetan primjer da ljudi iz različitih krajeva mogu skupa da žive i da grade skladnu zajednicu.

Političko predstavljanje i biračka prava Roma

Romi državljani Italije imaju sva prava, ali se rijetko kandiduju na izborima. Nemaju sopstvenu partiju, pa ih uglavnom u političkom životu predstavljaju pojedini poslanici koji su fokusirani na ljudska prava i slobode.

Među partijama u parlamentu ima onih koje karakteriše otvoreni anticiganizam. Ekstremni primjer je izjava Đankarla Đentilinija iz Sjeverne Lige tokom mitinga 2008. godine da „želi da eliminiše svu cigansku djecu“. Dakle, nedostatak zakonskog priznavanja specifičnosti romske etničke grupe dovodi do toga da nemaju političke predstavnike i da nijesu direktni učesnici u političkom životu, pa i u projektima koje finansira EU za poboljšanje njihovih socijalnih i radnih uslova.

Još će biti potrebno vremena da se ova zajednica izbori za priznanje sopstvene manjine.

Literatura

• Deklaracija UN o pravima pripadnika nacionalnih ili etničkih, vjerskih i jezičkih manjina.

<https://www.gov.me/cyr/clanak/118789--deklaracija-o-pravima-pripadnika-nacionalnih-ili-etnickih-vjerskih-i-jezickih-manjina-okvirna-konvencija-za-zastitu-nacionalnih>

• Council of Europe: "Evropska povelja o regionalnim ili manjinskim jezicima".

https://www.coe.int/t/dg4/education/minlang/Source/CharterText/ExplRpt_ba.pdf

Ovo je pravno neobavezujući dokument. Ratifikovale su ga: Jermenija, Austrija, Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Kipar, Češka, Danska, Finska,

Nemačka, Mađarska, Lihtenštajn, Luksemburg, Crna Gora, Holandija, Norveška, Poljska, Rumunija, Srbija, Slovačka, Slovenija, Španija,

Švedska, Švajcarska, Ukrajina, Velika Britanija. Potpisali, ali nisu ratifikovali: Azerbejdžan, Italija, Francuska, Malta, Severna Makedonija,

Moldavija, Island.

• Council of Europe: "Konvencija za zaštitu nacionalnih manjina" ; 1 februar 1995; <https://rm.coe.int/okvirna-konvencija-za-zastitu-nacionalnih-manjina/168094dfe6>

Dokument su ratifikovale sve zemlje Saveta Evrope, sa izuzetkom: Belgije, Grčke, Islanda i Luksemburg. A nisu ga potpisale Andora,

Francuska, Turska i Monako.

Italija ga je ratifikovala 3. novembra 1997. godine, a Crna Gora 11. maja 2011. godine.

• Fourth opinion on Italy adopted on 19 November 2015; Council of Europe; Advisory committee on the framework convention for the

protection of national minorities; Straosbourg; 12 jul 2016; <https://rm.coe.int/16806959b9>

• Elena Dell'Agnese e Tommaso Vitale; "Rom e Sinti, una galassia di monoranze senza territorio" ; Hal-

Open science; 2007; <https://hal-sciencespo.archives-ouvertes.fr/hal-01053956/document>

• "Rapporto conclusivo dell'indagine sulla condizione di Rom, Sinti e Caminanti in Italia"; Senato della Repubblica; Commissione straordinaria per la tutela e la promozione dei diritti umani"; XVI legislatura.

<https://www.senato.it/documenti/repository/commissioni/dirittiumani16/Rapporto%20conclusivo%20indagine%20rom,%20sinti%20e%20cam>

• Italijanski ustav

Član 3: „Svi građani imaju društveno dostojanstvo i jednaki su pred zakonom, bez razlike po polu, rasi, jeziku, religiji, političkom mišljenju, ličnim i društvenim uslovima.

Zadatak Republike je da ukloni prepreke ekonomske i socijalne prirode, slobode i ravnopravnosti građana, koje sprečavaju potpuni razvoj

ljudske ličnosti i efektivno uključuje učešće svih radnica u političko, ekonomsko i društveno uređenja zemlje”.

Član 6: „Ustav priznaje da u državi sa italijanskom većinom postoje populacije koje govore različite jezike i imaju različite kulture, tradicije i navike.

• Italijanski zakon broj 482 od 15 decembra 1999. Prepoznaje: albanski, katalonski, njemacki, grčki, slovenački, hrvatski, francuski,

francusko-provansalski, furlanski, ladinski, okcitanški i sardinski.

• "No data- no progress: Country finding"; Open Society Foundation

<https://www.opensocietyfoundations.org/publications/no-data-no-progress-country-findings>

• "Strategia nazionale di uguaglianza, inclusione e partecipazione di Rom e Sinti 2021-2030"; Attuazione della raccomandazione del

Consiglio d'Europa del 12 marzo 2021.

https://www.unar.it/portale/documents/20125/51449/Strategia_Nazionale_di_uguaglianza_inclusione_partecipazione_di_Rom_e_Sinti_2021-

2030+-+ITA+16.11+%283%29.pdf/27d0a764-06a4-6c48-d1a9-76c1ea541708?t=1669798252215

- Relazione al Parlamento sull'attività svolta e sull'effettiva applicazione del principio di parità del trattamento e sull'efficacia dei meccanismi di tutela 2020 ;

Dipartimento delle pari opportunità e Ufficio Nazionale Antidiscriminazioni Razziali (UNAR).

https://www.unar.it/portale/documents/20125/51622/RELAZIONE+UNAR+2020+-DEF_13.12.pdf/e2d97fda-8dc6-c960-fc5b-5de269281e3c?t=1639490419111

- Relazione al Parlamento sull'attività svolta e sull'effettiva applicazione del principio di parità del trattamento sull'efficacia dei meccanismi di tutela 2021; Dipartimento delle pari opportunità e UNAR.

<https://www.unar.it/portale/documents/20125/51622/RELAZIONE+UNAR+2021+AL+PARLAMENTO+%281%29.pdf/50eba359-ed9c-b3f4-d5fb-c838049d7a11?t=1674145942240>

- "Fantasmi urbani" La condizione giuridica di cittadini rom di origine jugoslava negli insediamenti italiani; Associazione 21 luglio; 2021;

<https://www.21luglio.org/2018/wp-content/uploads/2021/02/fantasmi-urbani-edit.pdf>

- Associazione per gli Studi Giuridici sull'Immigrazione; "Out of Limbo"; <https://www.asgi.it/progetti-vecchia-pagina/out-of-limbo-english-version/>

- Fondacija kuće "Angelo Abriani"; "National Report on Labour and Social Inclusion of Roma people in Italy" ; 2012;

https://www.gitanos.org/upload/64/35/ITA_National_Report__on_Labour_and_Social_Inclusion_of_Roma_People_in_Italy__public_policies_

- Casa della carità; Roma Civil Monitor; <https://www.casadellacarita.org/campagne/roma-civil-monitor-italia/>

- Ministero dell'Istruzione e del Merito (MIUR); Pro-

getto nazionale per l'inclusione e l'integrazione dei bambini Rom, Sinti e Caminanti;

Report 2013-2014; 2015; Istituto degli Innocenti, Firenze; [https://www.miur.gov.it/documents/20182/2223566/quaderno_57.pdf/a23ad7a2-](https://www.miur.gov.it/documents/20182/2223566/quaderno_57.pdf/a23ad7a2-325e-9037-14eb-2136eef68419?t=1564667196095)

[325e-9037-14eb-2136eef68419?t=1564667196095](https://www.miur.gov.it/documents/20182/2223566/quaderno_57.pdf/a23ad7a2-325e-9037-14eb-2136eef68419?t=1564667196095)

- Ministero del Lavoro e delle politiche sociali; Progetto PON Inclusione; "Azioni di contrasto all'abbandono scolastico e di sviluppo della

scolarizzazione e pre-scolarizzazione" ;

<https://poninclusione.lavoro.gov.it/areeintervento/interventosocialenondiscriminazione/Pagine/Rom-Sinti-Caminanti.aspx>

- Popica Onlus; Progetto ASD Birilli; <https://www.popicaonlus.org/asd-birilli/> ; Roma

- Fondazione Anna Ruggiu; <https://fondazioneannaruggiu.wixsite.com/fondazioneannaruggiu> ; Cagliari

- Comunità di Sant'Egidio; Programma "Diritto alla Scuola, Diritto al futuro";

[https://archive.santegidio.org/pageID/1702/langID/it/Programma-Diritto-alla-Scuola-Diritto-al-](https://archive.santegidio.org/pageID/1702/langID/it/Programma-Diritto-alla-Scuola-Diritto-al-Futuro.html#:~:text=%E2%80%9CDiritto%20alla%20Scuola%2C%20Diritto%20al,dei%20bambini%20Rom%20e%20Sinti.)

[Futuro.html#:~:text=%E2%80%9CDiritto%20alla%20Scuola%2C%20Diritto%20al,dei%20bambini%20Rom%20e%20Sinti.](https://archive.santegidio.org/pageID/1702/langID/it/Programma-Diritto-alla-Scuola-Diritto-al-Futuro.html#:~:text=%E2%80%9CDiritto%20alla%20Scuola%2C%20Diritto%20al,dei%20bambini%20Rom%20e%20Sinti.)

- Ufficio Nazionale Antidiscriminazioni Nazionali (UNAR); Strategia Nazionale di Uguaglianza, inclusione e partecipazione di Rom e Sinti

2021-2030; <https://www.unar.it/portale/web/guest/strategia-rsc-2020-2030>

- Ministero della Salute; <https://www.salute.gov.it/portale/home.html> ;

Zakon broj 286 od 1998 godine garantuje pristup liječenju za strance

https://www.salute.gov.it/imgs/C_17_opuscoliPoster_297_allegato.pdf ;

Progetto Trovarsi "Vaccinazioni Rom e Sinti in Italia" <https://www.inmp.it/ita/Progetti/Progetti-2013/Progetto-troVARSi-Vaccinazioni-Rom-e-Sinti-in-Italia>

- Società Italiana di Medicina e Migrazioni; Roma;
<https://www.simmweb.it/>

- Associazione 21 luglio; Progetto "Il paese dei campi"
<https://www.ilpaesedeicampi.it/#paese-campi>

- Marcello Viaggio, "Emergenza Rom. Nomadi, resteranno solo tredici campi"; Il Giornale Cronaca di Roma; 01.08.09 ;

- https://www.comune.roma.it/PCR/resources/cms/documents/Giornale_-_Piano_nomadi.pdf

- Raffaella Cosentino e Antonio Fico; "Deportazioni, sprechi e illegittimità. Così è fallito il piano nomadi di Roma"; Inchieste La Repubblica,

- 02.11.12; https://inchieste.repubblica.it/it/repubblica/rep-it/2012/11/02/news/il_fallimento_del_piano_nomadi-45769127/

- Progetto Savorengo Ker; dokumentar [https://www.irisproduzioni.com/produzioni-video/savorengo-ker-](https://www.irisproduzioni.com/produzioni-video/savorengo-ker-documentario/#:~:text=Savorengo%20Ker%20(ch%20in%20lingua,emancipazione%20di%20una%20comunit%C3%A0%20emarginata.;)

- [documentario/#:~:text=Savorengo%20Ker%20\(ch%20in%20lingua,emancipazione%20di%20una%20comunit%C3%A0%20emarginata.;](https://www.irisproduzioni.com/produzioni-video/savorengo-ker-documentario/#:~:text=Savorengo%20Ker%20(ch%20in%20lingua,emancipazione%20di%20una%20comunit%C3%A0%20emarginata.;)

Gideon Boie "Savorengo Ker: lesson in architecture & activism" ; Published in the Lessons in Urgency blog at de Wereld Morgen;

<https://www.bavo.biz/savorengo-ker-lesson-in-architecture-activism>

- Progetto DADo <https://www.comune.settimo-torinese.to.it/it/page/progetto-dado> ; "Il DADO. Progetto di autorecupero e inserimento

- sociale" <http://www.piemonteimmigrazione.it/PDF/storia%20dado.pdf> ;

- Projektat Metropoliz; <https://www.spacemetropoliz.com/film/metropoliz/>

